

Estampes de ma infantesa i de la dels altres

ACLARIMENT

Abans de començar la lectura d'aquestes dites «Estampes», voldríem deixar aclarit un punt que podria afectar la impressió de qui les llegeixi i no estés entrenat i entès en la forma de parlar que dominava antigament tota la Segarra.

Com pot veure el lector, la marcada fonètica de les «i», el gir d'alguns diàlegs i la mateixa forma d'actuar els protagonistes, l'ús de mots ara oblidats i l'estil dialogal de les mateixes frases, donen entendre que si bé totes aquestes particularitats avui no són usades, antigament –i no massa antigament– eren la forma popular i expressiva d'una zona ben determinada.

Com ha evolucionat aquesta forma d'expressar-se, no és tasca nostra esbrinar-ho en aquest moment, però sí fóra interessant comparar-ne les causes i els efectes d'aquesta variació que sense un impuls determinat gramatical, només amb la influència i modificació d'un tipus de vida, ha fet que certes arrels verbals deixessin de cultivar-se.

Aquest treball vol retratar amb fets i mots un mode de vida del qual els vilatans d'avui en som les arrels més primes i també menys fermes.

És a dir: que només en tenim uns pocs records o les coses escrites.

Fou una vesprada d'hivern.

Feia molt de fred i l'estona anava passant mentre un foquet deliciós de soca resseca cremava i espurnejava a la llar de foc, impulsant a desplegar antics records i desenterrar les velles imatges dels protagonistes.

Quin dels dos va començar? No podríem dir-ho.

Potser tots dos.

Potser de moment l'un va arrossegar l'altre i el tema fou massa engrescador, revivia imatges i fets, i noms oblidats ressorgien del fons dels anys per a retornar les antigues memòries.

Si en aquesta hi havia un buit –eren molts els anys passats– aviat va omplir-se, i una colla de figures que feia anys no s'havien bellugat, tornaven a reviure amb aquelles particularitats que les treu de l'oblit i les converteix en part d'una història.

Alguns, seguint el camí de la vida, ja eren morts...

* * *

Ben aviat el pare s'hagué resolt: em duria al poble.

Jo era allò que se'n diu un «modoset», ben educat a força de no tenir espai per no ser-ho. A casa vivíem en un piset on, bufant a la porta d'entrada, s'omplien totes les cambres d'aire. L'entremaliadura més grossa que jo havia fet en ell, era la de saltar l'obertura d'un celobert de tres pams que des del terrat principal esvinçava tota la casa.

Quan la mare em deia «nen, no facis això», jo me la creia punt per ratlla. Mai no l'havia contrariada en res i jo vivia vora d'ella com viuen els gatons peluts d'angora a la falda de les seves mestresses: caragolats.

El meu horror a les coses mal fetes era tan autèntic i innocent, que estava convençut de l'existència d'un infern especial per als nois que no volien creure. Al pare, no li plaïa del tot veure's reproduït en un «finolis» ciutadà, ell, que era fill de pagès i tenia al clatell una solemne rodona de pell llisa i lluent on no hi creixien cabells ni n'hi creixerien mai més de la vida: el darrer cop de roc rebut en la darrera retopada, feta que estigué a punt d'alterar del tot la ruta de la seva vida. Però això pertany a una altra història.

Després d'una regular resistència de la mare, i de no poques llàgrimes seves que se'm van escolar entre pell i coll de camisa, que «ja» duia planxada amb midó fort, ens embotírem tots dos en el carril d'Igualada, al qual no havia muntat mai i que vaig comparar de seguida als esbufecs que feia l'avi asmàtic boi escarxofat al «frailero» de la galeria. Quan l'avi... Però això també pertany a una altra història, que un dia contaré.

Encongit dintre el vestit, fent botir els borlins de la cortineta i envoltat de fum de pipota, fortor de ramader i mullat de peus per qualque cosa que un menut havia fet a terra, seguia en un racó, esparverat com si fos còmplice d'una retopada grossa. Tan canyiula era de cos i esperit, que me n'anava tot jo amb la fumera.

Després tinc idea de molts sotracs i picarols, dels pèls d'una cua entrant i sortint de les cortinetes davanteres d'una tartana, i d'una idea que persistia en les meves aclatades parpelles, pesents com un plom: la de no saber de veres si eren els pèls de la cua de l'euga o la barbota piquent del padrí que m'havia fregat el rostre en canviar de vehicle a Igualada.

Llargues hores durà l'entresomni. Em finia d'endormiscar el zum zum de la conversa que menaven els dos homes, i recordo bé la impressió que em produí el meu pare, amb els ulls més llunts que d'habitud, decantant el bust enfora de la cortina del carruatge i veient passar pel seu front les llargues ombres dels arbres, perfilats netament damunt la darrera ullada de posta.

I tan aviat engolfàvem un collet i teníem a mà dreta o esquerra un colltrencat de por, com ens aclatàvem fins els corregalls mig secs, on per entre fenassos i canyaxiula s'escorrien les sargantanes i les rates cellardes tenien els seus nius.

Prompte esdevingué tot fosc, fosc, i la tartana s'aturà amb grinyols de fre i renills de bèstia. Vegí unes graus í fins í tot va venir-me de què no m'esclafó en elles. Que en apamar-les per primer cop, cap força del meu subconscient no m'avisés de futures apamades!

El primer contacte amb el nou món, l'endemà, vingué tot de fora.

Ocells que s'esbatussaven, cops de pica-matalassos, soroll de cadenes de pou, crits de carreters, crits de dones... I com a solemne colofó a tota mena de cridòries, com un pregó que em sonà com si fos fet per a vendre'm l'ànima al dimoni, aquest crit que m'arribava de diferents indrets del poble: «Se hase saber...que si quieren comprar tomates...tacados, en la calle de las Carnisserias...haaay...»

Al cap de poc s'entreobrí la porta de la cambra, i una mà, un nas, i uns ulls rodons, enterboliren la ratlla de claror que batia des de la finestra. Era el banyeta que venia en recerca de la meva poruga animeta, pregonada als quatre cantons!

Els ulls es tornaren encuriosits, i el nas es mostrà anhelós, enganxat a la resta de la cara, i la mà em féu signes amicals. Era el meu cosí, xicot dels meus anys el pare del qual era vidu i havia retornat al costat dels avis, que li pujaven el fill segons acostumen pujar els avis els noiets que han restat orfes.

No sé per què, però aquell contacte ens classificà tots dos. A causa potser de la intuïció en què es mostren tan aguts els infants, vàrem ser des del primer moment el protector i el protegit, el fort i el feble, el dominador i el dominat, el prepotent i l'arrupit, la superioritat i la submissió...cosa que no us estranyi, car és allò que sol passar en tots el afers del món i en totes les potències que en ell es desenrotllen.

Després vaig saber que al carrer l'esperaven els seus companyons, tan intrigats com ell sobre la meva humil i insignificant persona.

- Què? -li van dir així que el van veure baixar, tot capficat, les nou graus de l'entrada.

Ell degué brandar el cap. Com si el veiés, puix el gest encara està en ús. Una mena de bellugueig com si tingués la nou del coll desllorigada, i ço que del gest feia més gràcia, és que es passava, per fer-lo, la mà plana pel clatell.

Fiiiiuuuuu...! Un xiulet.

- Nois, em sap greu de diu-s'ho: no...en...fos...que...rem...res...

Fiiiiuuuuu...! Fiiiiuuuuu...! Xiulets de tots.

- Què dius, ara! Donques, per què ens l'han dut?

- Ves què em contis...! Cosis de la vida!

- Que encara clapa?

- Encara.

- Què n'hi ha per gairi?

- No li hai preguntat.

- Oh, és que hu dic perquè el pari m'ha enviat a l'era. Hai fet marrada. Congri, el voldria veuri, io! Macasum, ara em pararà malament tot plegat! la em veic les oreies mermeies.

- Agorda'l.

- No puc, fotri. No t'ho dic?

- Donques ves-te'n.

- Sí, de legu ho tens dit! I vates aquí, oi? Me vindria formigó.

Va posar fi als «dit i direts» la meva presència a la finestra.

Ja he dit que estava groguissó. Ara afegeixo, amb una certa vergonya per llavors, de ser-ho, i de satisfacció, per ara, de no ser-ho ja, que a més de groguissó tenia els cabells rossets com un Jesuset d'estampa, les faccions allargassades, el nas fi, més que fi, afilat, i la pell transparent i blanca.

Els quatre nassos i els vuit ulls, cadascun amb la seva personal interrogació, s'enlairaren a contemplar-me. Quin paper hi devia fer, jo?

Fiiiiuuuuuu...!

- «Això», és ell?

Mon cosí brandà la testa amb posat de vergonya i consternació, pitjor que no ho va fer el moro bandejat de Granada.

- Fes-lo baixar, homi, que el volem veuri sencer.

- Tu, baixa...va!

Vaig obeir inconscientment. Què havia de fer? Tot plegat m'enfondia una por i una curtesa que em feia pensar en quatre botxins que m'esperessin per fer-me a miques, sense trobar en mi prou agudeses per a defensar-me. Us jur, i em podeu ben creure, que no hauria trobat manera, ni somniant, de deseixir-me de l'escomesa.

- Tot...és aquí?

Els quatre em repassaven de dalt a baix, de dreta i esquerra, de darrera i de davant. Jo em sentia pitjor que l'Ecce-Homo, i fins les llàgrimes me muntaven als ulls.

- Que m'haigui hagut de caure a mi!... -mormolava el meu parent, consternat-. Què en farem, d'aquest sucretes?

- Vos dir que no se'ns trencarà pel camí?

- Vos dir que te l'enduràs aumont?
- Vos dir que no se'ns desfarà com el «suc de sometent» a la cassola?
- Vos dir que no és de bolado?
- Vos dir que no ens ho tirarà tot en orris, tan ben muntat que ho tenim?
- Vos dir que no fa cara de xivato?

I així, amb preguntes mofetes que no ho eren tant perquè els en mancava la intenció de ser-ho, però que tenien la crueltat inconscient dels infants forts i esmocats, que no conceben la debilesa sinó com un defecte monstruós i culpable que cal que purgui el posseïdor, van aconseguir que a la fi dins de la meva personeta s'hi remogués un pòsit d'enyoradisses tendrors i de precoços sentimentalismes. És a dir: que vaig arrencar en silencioses ploralles en les quals s'hi barrejava un gran desig de tornar a casa com més aviat millor. Ho diria al pare.

La quadrilla es mirava entre ells, astorada. Allò, ells no ho havien vist mai. Feien espetegar els dits i es passaven el revés del colze, amb força, per allà on, temps a venir, havia de sortir-els-hi el bigoti. Tustaven l'espatlla del meu cosí, mirant-lo, i... compadint-lo.

Mentrestant, jo augmentava el diapasó de les sanglotades. I ací es manifestà el bon cor del meu cosí. I fou pel seu gest, que demostrà com en el fons de la més grossa murriallada hi roman quiet el prurit de defensar la causa del feble i del just, pel seu gest, que va conquerir-me, i no per res més, fou que vaig oblidar-me momentàniament dels meus enyoraments sotmetent-me al guiatge d'aquell brivall intel·ligent i simpàtic.

-Mireu que en sou, d'animals! Escampeu la boira, apa, que aquí no hi teniu cap ou ferrat. És de casa i no comperto que us el rifeu. Venga, que si m'arremblo i us faic donar el giratomb, us gico que no sou bons ni per establada. Pareu bé la teula i veieu què us dic: que quan li hauré cantat la lliçó, a refè que us darà set voltes a valtros. Anem, xic! Después en parlarem de llarg i ample.

Mon cosí no s'hagué d'esforçar gaire. Amb la ductilitat pròpia dels cervells orfes de malícia, d'aquella malícia tan pròpia dels adults, que l'apliquen a la sorda i la coven d'amagat, així com de primer em reberen amb tirallongues coents, m'acceptaren després sense recels de cap mena. Els divertia ensinistrar-me en llurs trucs i malifetes, que, torno a dir-ho, no eren malifetes ni trucs per tal que no estaven imaginats per a ser-ho, i els encofoïa la meva admiració per la força i l'enginy que desplegaven per eixir en bé de les seves arriscades empreses.

Ço que mai aconseguí, ni vaig proposar-m'ho, per dir-ho, fou de llevar-me el remolc de «Sucretes» amb que em batejaren el primer dia. Però era de llei, puix de renom tots en tenien. Hi havia en «Pep Piula», el grandassot, calçasses, despellissat,

espès de clepsa i caparrut com un batlle. Llarg de peus i mans, esquitxat de pigues, ensorrat de païdor, de cantell tenia el gruix d'un paper de fumar. Corria tal com vola una ploma, a tomballons, i el seu moure's era un plegar i desplegar d'ossamenta desenquitllada de la seva base. O sia dels peus. Però era ideal per a cobrir la «retirada», puix els guardatermes, veient-lo a ell més que a cap altre de la colla, a ell el perseguien i els altres ens escapolíem amb més tranquil·litat que el cos d'infanteria que sap que té les espatlles segures per una bona reraguarda. Sobra dir que mai no l'enxampaven. Les seves camallades en feien, de cada una, dues dels seus perseguidors, ni que aquest fos el «Peret de la Pipa»; i això sense encaparrar-s'hi massa ni suar-hi gens.

Ja sortirà més tard aquest «Peret de la Pipa», hidra de sis caps dels meus somnis terrorífics a la nadiua vila del meu pare i bressol del meu desvetllament. Ara, val més prosseguir aquesta verídica història amb ordre, ja que en el principi de l'ordre radica tot l'interès de qualque obra ni que aquesta sia sortida de mans d'un geni. Quant més aquesta, que tracta de senzilles estampes, no de la meva infantesa, sinó de la infantesa de tots els que han tingut la sort de gaudir-la amb una llibertat semblant a la del temps bíblic.

Per tal que el coneixement dels meus companys de llavors els sia complet i inequívoc, contaré coses de cada un d'ells que ressaltin la seva personalitat, car, sense que la passió em cegui, us dic que pocs nois han gaudit com jo de la companyia d'uns personatges tan sobresortints.

Heus ací que qualque habitant de la vila alguna en devia fer que es posà travessar als nostres pillastres, encara que la cosa esdevingués en paga d'altra cosa que els pillastres haguessin fet primer a ell.

El cert és que de temps li tenien «votada». Més li valdria al pobre «votat» fer ell pel seu compte un bell bot a l'altre barri! Perquè...creieu-me que... No nomenem les passeres de l'entrada de carro que s'havien esfondrat, i els ensorraments de l'abulló del tros, i les esqueixades de branques d'ametller, i la femta tirada a les finestres, i... Més val que no diguem res més. De primer es cansaria el núvol de ploure i el sol de cremar, i la pols d'alçar-se d'un lloc per anar a l'altre, que la murriallada de fer les seves murrialleresques, ni que planés damunt del seu cap, com l'espasa mitològica, l'amenaça de fer una bona escabetxina.

I heus ací que un dia van dir-se:

- Pensem-ne una que soni, nois. Que tots plegats hi diguin la seva.

Prevalgué la dels vidres.

La dels vidres era que a algú se li trencà en un cert lloc una certa ampolla de les de càntir, que tenen els bocins virats bellament de colors, tant, que semblaven

dir a la brivalla: «Preneu-nos i feu-nos fer l'entremaliadura que us plagui. Som vostres».

- Els arroplegarem i «li» sembrarem ben sembrat l'hort de dintre. No dos ni tres bocins, tants com ne trobem, de vidres. No collirà ni una guixa. Ja cuitarà aplanar la gepa, ja! (El pobre home era bon xic geperut.)

Tal com ho pensaren ho feren. Un es va treure la camisa, que faria de cabàs, i tots tirarien els bocins de vidre a dintre. Pep Piula va alçar una fustota dient: «Nois, ací n'hi ha un munt!» sense adonar-se que la fusta tapava la claveguera. Se li romp i ja me'l teniu tan llarg com era, de cames a la bassa pudenta.

- Ai, ai, ai,! Traieu-me d'aquí, nois! Ai, ai, la mari em mata! La mari em mata! Ai, ai!

Morts de riure, el tragueren així com van poder, tremolant, però penseu en quin estat de pudor i brutícia!...

- Ai! Ai! Com nirà a casa, io! Ai, Ai, io em quedo al carrer!

- No n'hi ha per tant, homi.

- Com que no t'ha passat a tu!

- Treu-ti les esperdenyis i la camisa, homi, i ho rabejarem al reguerot...

S'ho va treure, s'ho deixà eixugar així com va poder, tremolant més de por que d'enfredorada, puix sa mare tenia mal geni, i fregaren les cames de les calces amb grapats de fenàs i algun paperot que volejava per allí la vora. I a esperar que fosquegés.

Es deixà córrer la cosa dels vidres, perquè les tremoloses costelles d'en Pep Piula finiren per infondre llàstima, amb barreja d'un xic de por, als més recalcitants a abandonar del tot la solemne «venjança».

I en fosquejar, muts i capficats com ens presenta la història que retornaren els vençuts de les guerres gal·les, seguint el cluella dels afores que se n'entra a vila per l'indret menys concorregut, els meus companys diu que es retiraren cadascú a casa seva.

Aviat en la d'en Pep Piula s'hi respirà una fortor insuportable. Per mirar d'ofegar-la, en Pep Piula es llevà els pantalons i es ficà els de les festes. Els bruts els entaforà entre màrrega i post del seu catau volent-se fer la il·lusió que se sentirien menys les nassades.

- No sé... -deia mentrestant la seva mare -sento una fortor...

I anava ensumant pels racons com una perdiguera.

El rastre coincidia sempre cap allà on hi havia el noi, que tremolava alacaigut com un peix fora de l'aigua. De tant en tant, sa mare li adreçava un esguard que... que...

- Ja ho tinc! –cridà de cop, triomfalment, la dona-. –Pep, tu t’has cagat...!

- Que no, mari, que no!

- No? Dòs per què t’has llevat les calcis? On són lis veies?

És clar que les va trobar! El mateix nas va guiar-la.

Així acabà la «venjança» del pobre veí, que pogué dormir tranquil... una temporada.

Poc a poc, les meves carns s’anaren enfortint que donava bo de pessigar. Així ho feia l’Avi Neu i la padrina Llúcia, sobretot l’Avi Neu, que així com tenia pel meu cosí una cara d’agutzil segons les hores, tenia per ambdós tan bon fer i tan bon tractar que donava gust d’estar-s’hi a la vora. I és que l’Avi Neu era dels pocs representants de la raça que no es prenia les coses del món massa a pit. «Perquè –deia– quan fosquerem el camp, val més gicar rastre de rialles que de ploraies.»

El meu cosí, capità de la colla per raó natural, car era el més viu i intel·ligent de tots, responia al nom de «Xiulador». S’havia construït, enginyós com era, un carretó amb una caixota vella i un parell de rodes d’un patí esmicolat. Ell hi baixava les nou graus de l’escala, i el cas és que va proposar-se que les baixés jo també. Cada migdiada ens hi entrenàvem, i el terrabastall i el trenc del primer dia, que anà a compte meu, us puc dir que només fou cosa d’un dia. Aquell dimoni de «Xiulador» amb les seves coses, anava despertant en mi un afany de superació que encara em dura, a Déu gràcies. Després de la caiguda i de xopar-me el borrot amb l’aigua bruta de les gallines, de lligar-m’hi un pedaç que em sembla que era un mitjó per cosir que penjava de la panera de l’àvia, i de rebre estoicament els dos clatellots que li ventà l’Avi Neu, un a cada orella, se’m quedà mirant, brandà el cap, s’apuntalà la mà dreta al clatell, estirà les calces amunt i...

Fiiiiuuuuu...! Fiiiiuuuuu...!

- Escolta, «Sucretes», tens «penques» o no tens «penques»?

Com que també se m’havia desvetllat bon xic el do de percepció, vaig dir que sí, ni que no sabés ben bé de què es tractava.

Passem per alt que no gaires dies després, el «Sucretes» baixava les nous graus de l’entrada amb el carretó, sense borrots ni caigudes.

Moltes de les pors que duguí de Barcelona s’havien foses, però en conservava una, que em colpí precisament a vila, car d’aquelles a Barcelona no en sabien res: en «Peret de la Pipa» i els seus «tirus de sal».

Mai no havia vist en «Peret de la Pipa» però sovint era el tema de les nostres xerrades, sobretot a l’hora foscant, després d’engolir cuita corrents un plat de trumfes perbollides amb un all pelat i un retall de cansalada, quan els cinc ens

ajèiem a les lloses roents de la soleiada, i fent l'homenàs, contàvem coses de por, d'apareguts i de fantasmes, reüllant amb dissimul l'alt i baix del carrer que era com un gran baucis entenebrat capaç d'engolir-nos a tots plegats si així s'ho proposava... Qui? Ah, no ho pensàvem, qui!

- Diu que lis nits s'ompli lis butxaquis de «cagamucho» i se'n va a untar els fruiters i les pereris, perquè a la canalla els vingui un bon mal de ventri... I per si encara s'hi va...

- Io el conec, el «cagamucho» –saltava el «Carpatos»-. Si us fieu de mí minjarem tanta fruita com mos apreiti i no mos passarà rè.

- Calla tu, i deixa dir.

- Dòs diu que té una escopeta que tira «tirus de sal» i si t'arroplega les llois de l'esquena estàs ben capgirat, perquè et rebenta per dintre.

- Com la pipa...

- Sí, com la pipa, que si et giques acostar i et va el fum a la cara, quedis ben entontinat. Diu que el segueixes com els garrins a la galleta del matadero. Recongri, noixus, no m'hi voria trobà...

Jo badava una boca de pam i mig.

- I de lluny? –feia, tot neguitós.

- De lluny res, homi! –responien, tibant-se amunt i donant-se-les d'entesos-. Si el veus, que el vent t'empenyo pel darrera, vies!

- Pro jo no el conec...–apuntava tímidament.

- Ni cal. Ja el conixem naltros.

En «Carpatos», rondaller de mena, no acabava mai. Les seves històries eren fantàstiques, inversemblants. Era prodigiosa la fantasia d'aquell minyó, que enlluentia les seves contalles amb floreios de la pròpia collita. Restàvem silenciosos quan en finia alguna. La negror de la càlida nit d'estiu, tan quieta i tan profunda, tan bellament penetrant com només pot ser-ho la nit del petit vilatge o la del camp ras, ens transportava en cos i ànima vers enderivells d'enllàs que ens feia descobrir el contaire.

Per minsa estona érem bons, érem angelets, quiscun amb els seus pensaments on la quietud i la paorositat del silenci hi posaven, per fi, uns grans escassos de rendiment.

Trencava la calma un sospir. En les estrelles, manses i pampalluguejants, fixàvem les nostres mirades, bon xic aclamaïdes per una mena d'encongiment, de mitja por, de mig cansament.

Érem per fi uns infants i solament infants, amb la corrua que arrosseguen de pors puerils i amb absoluta independència d'uns futurs que no duïen la més petita alteració a la nostra vida.

L'infant viu el moment present, la petita –o grossa, que ell, a vegades li fa– la impressió momentània, la inconsciència del seu procedir. Tot quant sigui afegit a aquestes veritats evidents i prou clares, són elucubracions marginals i sofisticades, imaginades per cervells d'home que l'apliquen culpablement a les seves reaccions d'home, a allò que sortosament no és més que la felix ignorància de l'ésser no corromput.

Sonava per les fondes clapes negres del carrer entenebrat una veu coneguda, qualque crit dels pares o un xiulet d'avís, i sota els escainets de les òlibes fèiem una correguda vers les nostres cases.

Un cop allí... El penjarobes era el fantasma, als peus del llit s'hi movia algú, pel corredor et tustaven l'espatlla o una alenada d'animeta en pena et glaçava la sang. Només en la bonior del somni s'esvaïen els terrorífics cruixits i les misterioses fosforescències i ens trobàvem, sense saber com, submergits en un vaivé que ens transportava al vaivé oblidat del nostre bressol de vímet.

«El Mestri Ros», aquell que al finir la carrera vingué al poble fet un empatax de pedagogia revolucionària i al cap de poc havia claudicat del tot com el més miserable dels abjurs, no sabem si per descomposició d'idees o per coacció moral dels seus deixebles que, com tots els deixebles del món, eren posats per fer ballar l'ou al mestre, el «Mestri Ros» diem, que era nou a la raça i no l'entenia ni la penetrava gens, no trobava altre mitjà més adient per esvair la sorneria dels brivalls que la burla col·lectiva.

D'expressions gràfiques seves en sortiren els renoms més pintorescs. Alguns han persistit fins els nostres dies, que en els pobles costa poc d'arrelar-s'hi un remolc que de primer es diu amb riota, però després s'hi avesa tant la gent, que ja ningú no en fa cas i es diu fins i tot amb respecte, això segons qui o què i com es presenta.

Poc s'ofengué, doncs, el bon «Carpatos» del seu remolc. De geni catxaçut i «ja ho farem», seguia perquè seguir li reportava menys angúnia que declarar-se en contra. Era talossot i llagoter, endormiscat, però no tant com aparentava. I en això radicava el seu valor. Dessota les parpelles aclatades, hom no endevinava quina mena de mirada hi podia haver.

«Carpatos», d'ençà del dia que somrigué ulls clucs, com aquell que somriu «in albis», al rebre un bon cop de vergueta per la seva errada de «Carpatos» en el mapa de l'escola, fou ullat pel «Xiulador» com a «soldat de reserva». Mesura prudentíssima que diu molt en pro d'un bon capità. El nostre sabia ben bé que a tot bon estratega

li arriba el dia de l'enganxada, talment diuen que un bon sastre esguerra el tall d'una levita o un bon carnisser es clava un dia o altre el tallant de revés.

El «Xiulador» va donar instruccions concretes.

- Si mai mos arropleguen, «Carpatos», i mos trobem acorralats, val més que siguis tu qui rebis l'esbaconada. Tant per tant, a tu el rebri no t'encaparra, i nantros, al temps de goitar ja mos haurem fet fumera.

«Carpatos» s'encongi d'espatlles, sorrut o encaparrinat, aneu a saber! que jo no ho vaig entendre mai. Per mi, ara de gran que hi he rumiat un xic, «Carpatos» es deixava arregar per mor de no bellugar-se massa. «Carpatos» en sabia de clavar els peus. Estoic com un filòsof, o mesell com un ase betzarrut, no es tornava ni groc ni vermell ni es corria una ditada.

Tenia el front arrugat com un caparrós qui rumia molts revessos, i allí on li finien les arrugues li començaven els cabells, curts i drets a tall de seminarista. Jo sentia per ell una admiració profunda digna de ser rebuda per un heroi autèntic. I és que llavors –i encara em dura– ja començava a comprendre la gran qualitat que representa pensar molt i obrir poc la boca. Quan, qualche volta en algun afer espatllat, havia assumit «Carpatos» voluntàriament el paper de víctima, sempre, en retornar amb nosaltres, ho feia amb aquell aire indiferent que no vol fer mèrits de la seva victòria. Ço que convertia l'apallissada en un triomf.

Hi havia a la vila, com hi havia abans en gairebé tots els vilatges que s'estimessin, una vellarda de cent anys.

A la bona dona, al tombar la centúria li havia també donat un tomb el cervell. Corria, amb el seu passet menut i saltirós de pardalet, que d'observar això li havien penjat el renom que duia, pels carrers, carrerons, places, dintres i forans de la vila, adelerada en uns quefers imaginaris que recitava en veu alta com qui diu una oració.

Era una figura més aviat decorativa, que no feia llàstima a ningú per tal que la pobra dona podia valer-se d'ella mateixa, a més que els seus familiars no la tenien pas avorrida, que conservava miraculosament un aire bellugadís i xalest i no havia perdut, amb els anys, la cura de presentar-se i presentar la seva persona amb una netedat i polidesa que per a elles voldrien moltes minyones d'avui, tan pagades de la seva gallardesa.

- On anau, Pardaleta, on anau tan de corrents?

- Adéu, noia, adéu, que se'm fa tard. Tinc una feinada, si sabésses!

I la velleta fugia adelerada, amunt, o avall, i si se li entrecruava un roc al davant, ella el traspassava per sobre. I si un esglaó, tampoc no el vorejava, i si un bassal, hi saltironejava per damunt.

La gent del poble, principalment les dones, que sempre són més propenses a aquesta mena de comentaris nostàlgics, al veure-la feien:

- No hi arribarem pas nantros! Quines malves més altes hi haurà al «Pla d'en Borra», quan farem els cent!

La centenària passava sense veure-les, de tant de tràfec que es duia dins del magí.

- Pardaleta, que ja heu esmorzat?

- Si, noia, sí.

- I potser també heu fet beguda?

- Me'n vai, me'n vai, que tinc feina.

- No teniu que minjar gaire, que no arribaríeu a vella. Feu-si aigua de garrigó per rebaixar les sangs, dona...

- Ai, sí, sí,! Tinc tanta feina!...

- Espereu-vos, dona, que ia la trobareu, la feina! I dempués, que no teniu la noia? Ella és segur la té enllestida, que per xò és jove... (la filla tenia vuitanta anys.)

La pobre velleta es quedava rumiosa uns moments. A casa seva hi havia cinc generacions de dones, i quan li parlaven de «la noia» no sabia mai quina volien dir. La darrera besnéta tenia quinze anys. (Autèntic)

- La noia? I quina voleu dir?

- Donques la noia... La Neus.

Neus es deien totes cinc. Vacasses de dones! Està clar que no hi arribarien als cent, si Déu Nostre Senyor es compadiria dels pobrets que les tinguessin a la vora i se les enduria aviat, molt aviat, vatua el món dolent! Està bé dir que en aquesta escena hi havia més ignorància que malícia.

- «Buenu», doncs, me'n vai per feina. Si no caminigués tan feixuga, ja m'agradaria, ja, de fer-la petar una estona!

- Si no us lleu de refaixar-vos-hi, Pardaleta, tant-te-val que no tinguesseu els cortos que té el vostre gendri...

- Cortos, dius? Feina tinc, vèies. Ara mateix, si t'arrembles a la xoll, veuràs que està cramulla de clofollis... Vés, doncs, i trau tant de fato. Vès si t'hi pots arrafaixà... Io no el tinc aquest fetxàs. Me daria formigó. Sabeu...? –amb aire misteriós s'hi apropava.

- Què? –feien totes, posant-se en rodona, ventrudes, muntant-els-hi les rialles golla amunt, a l'avançada.

- El metgi sinyor Pere Joan m'ha dit que em fes perfums d'herba queixalera...

Totes esclafien a riure, i a la Pardaleta, que se les mirava tota estranyada sense recordar-se que el metge senyor Pere Joan feia trenta anys que era mort, li retornava la preocupació per la feina.

Fugia espiadeta i lleugera, saltironant pels bassots i nuant-se el pulcre mocador de satí negre que amagava una encara més pulcra testa balba i meravellosament rosada, exponent de sanitud i de vida sòbria i ordenada que és la clau, segons els metges, d'una llarga vida.

- Pobra de mi! I els plats per rentar! I el minjar per couir! I escurar el corral! Pobra de mi! Com hai de fer-ho. Gica'm, noia, gica'm, que tinc molt tard.

Recordo bé que en els meus primers temps d'estada a la vila, aquesta escena em repugnava intuïtivament. Certa delicadesa instintiva, que no havia pogut fondre encara el meu recent contacte amb el més cru que pot oferir la naturalesa humana quan hom no es recorda de posar el fre, em feia mirar les dones com una llei de monstres aguts o com uns éssers inferiors d'intel·lecte, als quals superava de bon tros. Que ja de petits veieu com ens és dejuna la humilitat i com és ben innat l'orgull i el pagament d'un mateix, baldament sia posat en raó com en aquest cas que conto.

Veiem també com és d'oblidadissa i poruga la fortalesa de l'home: temps a venir, i a no trigar gaire, jo, juntament amb els altres companys, vaig fer un més a la rodona de dones, ajuntant la meva rialla a les seves i dient també com elles:

- Ara vé la Pardaleta! Calleu, que riurem una estona.

S'havia dit de fer un tast a una pomera dels afores. El darrer company del qui no hem parlat encara, «Terraicabres», la veié vermellejar en un recolze de margera amb aquella flaire de viburn que tenia per les coses de la goleria.

- És segura, xics, és segura! Així me rebenti si no l'hai espiat tres vespris i no hai vist el nas de ningú. És a la Quintana, homins, i és llunyer. Que se sega? Que xarcolin? Que fan res aumont? Donques què coi hi faran, la gent, a la Quintana? La gent no hi va a fer passades per res, homins!

Tant i tant va tretzejar, que els mossicots s'hi pensaren.

Hi va haver acord.

«Terraicabres» marxà amb les mans a la butxaca, etzibant cops de peu a tantes cantelletes, llaunes rovellades, caixotes de la brossa, gats agemolits al sol, rossegues de tota mena, com se li creuaren pel davant. Era el seu esplai preferit.

Encara el veig guimbant per la «costeta», mostrant la negror del seu clatell i el vencill que li feia d'elàstics, amb el cul de les calces aprofitades del pare, emblanquides amb la feina de manobre, que li penjaven fins els genolls.

Encara el veig engolafrit traient a grapades llefiscoses de la gerra del rebost la confitura de tomàtec, sense que la golafreria li digués mai prou. Nosaltres fórem

qui rebérem l'endemà les nassades de la seva panxa desballestada. Això i l'obeïna que el colpí al mateix estable de casa seva, mentre ens feia obirar per l'ull de l'escala si venia algú pel carrer.

Ai...! Ai...! Aquest basqueig em mata! Io em moro! Porteu-me el confessar!

- Vols que cridem ta mari, «Terra»?

- No...! La mari no, que la mari m'esvinçaria! La mari no.

- La padrina?

- Ai, no! Ai no! Giqueu-me que em mori en pau...!

Ens ho vàrem arribar a creure, i ja estàvem a punt de cridar quan el «Carpatos» va reparar que per estar al pic de la mort tenia massa xerrera. El «Xiulador» va pourar una galleda d'aigua i li vam tirar de patac.

Oli en un llum.

L'endemà reprenia la dèria per la flaire de qualsevol golafreria, fos de la mena que fos.

Així tinguérem esment de les pomes.

Mon cosí eixí de casa amb aires de taconer. Jo el seguia, com segueix el soldat ras el seu general quan van ambdós d'empresa. Sinó que jo ja no era un «quinto».

Oi que sembla que d'algun indret o altre m'havia de venir l'antiga veu de la consciència que em feia pensar en un infern especial pels nois dolents? Si és que venia, jo no la vaig oir, i ho dic (Déu me perdoni la franquesa !) sense doldre-me'n massa. Si hagués «parat la teula» com deia el «Xiulador», què podria contar, ara, de la meva infantesa?

Salts pel celobert de tres pams? Com compadeixo els infants que han de ser bons minyons perquè no tenen avinentesa per deixar de ser-ho!

Qui ens hagués vist, camí de la Quintana! Pot haver-hi al món quelcom de més expressiu que la fesomia de cinc minyons en plànol de gran feina?

Ja la vam trobar, la pomera, ja! A «Terraicabres», el flairador, li rexumava la salivera per les juntures dels llavis prims. En «Pep Piula» brandava les llargues extremitats semblant més que mai que alçava la voladuria. «Carpatos» amb el seu aire d'indiferent, com de tip de tota cosa. En «Xiulador» amb la seva planta capitanesca, deturant la tropa amb un cop de braç. I el darrer jo, en «Sucretes», com un faldiller a la rossola de mon cosí, car si és ver que ja m'havia curtit en la brega de les godalleries, també ho era que al veure'm tan lluny de casa i enfliscat en una empresa nova, no les tenia totes i un calfred de por em resseguia les polseres, i que jo no piulava ni miolava per temor dels meus companys.

Massa vera que la tenia, la por! Encara no havíem arribat al cor de la primera poma, quan per damunt de la margereta que limitava la nostra visió veiem aparèixer, de primer, la canonada d'una escopeta, després un rostre flac, després un bigoti espès i refilat, després una pipota negra, després una veuarra fúnebre, i veiem com l'escopeta apunta vers la nostra direcció:

- Alto... o dispago!

Es fongué el travament de cames i nasqué al seu lloc la delior com en un segon passa l'insecte volador de l'espai lliure al pic del moixonet. Jo quedí clavat a la branca de la pomera com un ocell envescat.

Mentrestant, l'home guimbava cap a mi traient fum per les orelles. (Jo l'hi veia.)

- Ah diable! Peg fi n'agueplego un peg feg-lo «picadillo»! Quin escagment que fagué d'aquesta llugueia, que ja em feia tognag xato de no sé quant de temps! Baixa, que et pinxo! T'escagamussagué el dit xic!

Els meus companys tots corrien.

Em vaig veure tan sol, tan abandonat, que de cor vaig desitjar trobar-me arrossoladet al pis de Barcelona, sense pomes, ni Perets, ni amenaces d'escapçada. Vaig fer vot de no menjar mai més cap poma, i tinc per mi que de llavors em ve la prevenció amb què me les miro.

Com vaig saltar de l'arbre no ho sé, ni sé què em digué de més l'afrós el Peret de l'afrosa pipa. Sé que corria sol pels rostolls, segur de què vivia, però amb uns baticors pitjor que els del rellotge de l'Avi Neu que pesava dues lliures.

Amb tot, al trobar-nos els companys junts, bon bocí enllà de la funesta Quintana, volguí fer l'home.

- I no t'ha engegat cap «tiru de sal»?

- Que duia la pipa apagada?

- Què, tu, què t'ha fet?

- Què t'ha dit, «Sucretes»?

A les preguntes fetes totes alhora, anava responent creixent-me a cada una d'elles. Però a mitja parla, enrabiad amb mi mateix però sense poder-hi adobar gran cosa, vaig adonar-me que pel camal dels pantalons i cames avall se m'escorria una comprometedora mullena.

Tot aquell estiu, i un hivern encara, i un altre estiu, vaig estar-me a la vila del meu pare.

No cal dir com l'estada repercutí en el meu natural. Poc sé com hauria acabat

de no moure'm de Barcelona, ni si l'absència em fou funesta o no. És difícil determinar el futur de les persones, car la gent tenim viratges impensats que desfan tota previsió i tot càlcul.

El que sí puc assegurar és que alguns dels defectes que m'enlletgeixen com també alguna de les qualitats que tinc (qui no té d'una i altres?) els dec també sense dubte a l'anyada i mitja que vaig ser lliure de governar-me.

Al cap de l'any (o abans) jo era un bordegàs més de la colla de bordegassos que feien tremolar els cairuts i les pedres antiquíssimes d'aquesta noble vila segarrenca. I essent com érem capaços de totes les matxades que es puguin covar en cervells covables, no puc dir que no fóssim per la vila un eixorn, un orgull i un blasó. Car, com es deixondirien de llur somni soporífer aquestes viles aclamades, en les quals viuen pocs per a fer renou, i massa per a ser del tot oblidades?

Cal que algú les desvetlli. Què en farien, els pobles, de les mainades sorrudes i fades? Què en farien d'un «Peret de la Pipa», dels seus espantables «tirus de sal» si no hi hagués dimoniets crèduls i trapassers per empassar-se la trola? Què en farien d'un pregoner que només tingués feina a cridar: «...Sardina, verdura, un carro de melons de Maldà, plats i ollas, en la "Plassa dels Porcs"... haaay... »

Ara almenys un parell de cops l'any, sobretot a entrada d'estiu, se'n fa una altra, de crida: «Se hase saber... que en todo el terme de la Vila... en los árboles frutales... se ha puesto «cagamucho» «...»

Hi havia una pau... una quietud... tan perfectes... ! Que durava tan poques hores... !

L'avi Neu, a la fi, la cara de set jutges acabà fent-nos-la a tots dos. També per tots dos es treia la treneta, si bé és ver que no vegí usar-la-hi mai.

El pare, poc se'n feia de les meves godalleries. Quan pujava a veure'm i em trobava tan roget, rebent bofaruts i soleiades sense un estossecc, sense una neullia, menjant coent i a totes hores, dormint en dur sense que els ossos se'n ressentissin i esclofollant ametlles fins a pelar-nos els dits, se'n feia creus i em deia: «Ta mare no s'ho voldrà creure».

I era ver que per poc que hom tingués memòria, de la comparança amb aquell esquifinyall que pujà de Barcelona, el d'ara no en sortia malparat.

Del meu canvi de comportament poc pogué doldre-se'n la mare: la pobra morí aviat.

Vaig tornar alguns estius a la vila segarrenca, i cada any els companys m'esperaven amb deler. Jo no feia sinó trobar-los com els havia vist sempre, anc que ara em sembla que bé devien fer canvi poc o molt, com en fem tots al traspassar certes llindes de la nostra naturalesa.

Vull dir amb això que els anys, encarregats de tants deslligaments, oblits i males passades, no varen dissoldre, almenys de moment, una tan estreta companyonia.

Mentre s'és infant no hi ha diferència de braç ni hi entra per res en l'amistat la vanitat de casta. És després que tot això va venint, i fins home hi ha que de major arriba a avergonyir-se d'haver de dir en qualque avinentesa que el puguin oir les orgulloses orelles ciutadanes: «Jo vaig néixer en un poble de la Segarra que es diu...», com si això anés en descrèdit de la seva persona.

L'Avi Neu...

* * *

Però això també pertany a una altra història, història d'homes grans que no té res a veure amb aquestes «estampes» que de bell antuvi, a fi que hom sapigués a què atendre's i no es donés per enganyat, he titulat «de ma infantesa i de la dels altres».